

Σωτήρης Τοκαμάνης Φιλολόγος ΚΕ.Δ.Δ.Υ. Ν. Ηρακλείου

Διαπολιτισμική εκπαίδευση: σύγχρονη ανάγκη

Από τη δεκαετία του 1990 επισυνέβη μια μεταβολή στη σύνθεση της ελληνικής κοινωνίας, ως συνέπεια της αθρόας εισροής μεταναστών και προσφύγων στη χώρα. Αυτή η συνύπαρξη των εχόντων την ελληνική ιθαγένεια πολιτών και των προσωρινώς ή μονιμότερα εγκατεστημένων ατόμων, έδωσε τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα στην κοινωνία.

Ανάλογη κατάσταση επικρατεί και στο σχολείο. Έτσι παρατηρούμε μια πολιτισμική ποικιλομορφία στο μαθητικό πληθυσμό, με ζητούμενο την ανάγκη για αλλαγές στη δομή και λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος.

Δεκαετίες νωρίτερα οι χώρες την Βορείου Αμερικής και της Ευρώπης βρέθηκαν αντιμέτωπες με αντίστοιχη αλλαγή στην κοινωνική σύνθεσή τους και επιχείρησαν να λύσουν τα προβλήματα που εμφανίστηκαν στα σχολεία, εξαιτίας της αλλαγής στη σύσταση του μαθητικού πληθυσμού. Έτσι, λοιπόν, προσπαθώντας να αμβλύνουν αντιθέσεις που δημιουργήθηκαν από την επαφή ατόμων διαφορετικών πολιτισμών, δημιούργησαν διάφορα μοντέλα εκπαίδευσης. Το πρώτο τέτοιο μοντέλο υπήρξε το **αφομοιωτικό**, με εθνοκεντρικά χαρακτηριστικά. Στη συνέχεια το **ενταξιακό** μοντέλο, αναγνωρίζει τις πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των κοινοτήτων, ισχυρίζεται ότι σε μια συγκεκριμένη κοινωνική περίσταση, μπορούν να συνυπάρξουν όλοι οι πολιτισμοί (Banks & McGee, 2009) και επικεντρώνεται μόνο στην εξάλειψη των διακρίσεων. Το **πολυπολιτισμικό** μοντέλο στη συνέχεια, αδιαφορεί για τις ουσιώδεις αιτίες των διακρίσεων που υφίστανται οι αλλοδαποί, ενώ δημιουργεί ενδεχομένως στερεότυπα και προκαταλήψεις (Γεωργογιάννης, 2006). Το **διαπολιτισμικό**, εν τέλει, μοντέλο, εξέλιξη του πολυπολιτισμικού, συμπεριλαμβάνει τόσο τις διαφορετικές πολιτισμικά ομάδες μιας χώρας, όσο και τους γηγενείς κατοίκους της. Χαρακτηριστικά του είναι η κατάργηση των διακρίσεων, η ισονομία, η αλληλοαποδοχή και αλληλεγγύη (Γεωργογιάννης, 2008) και σκοπός του η επικοινωνία και προσέγγιση διαφορετικών πολιτισμικά ατόμων, η καλλιέργεια στάσεων και δεξιοτήτων στο σύνολο του πληθυσμού μιας χώρας, ώστε κάθε της κάτοικος να είναι σε θέση να ανταποκριθεί με επιτυχία στις απαιτήσεις της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας (Μάρκου, 1995).

Το διαπολιτισμικό μοντέλο διέπεται από αρχές οι οποίες θα πρέπει να εφαρμόζονται στο σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος του κράτους, όπως (Γεωργογιάννης, 2008):

- Η ενσυναίσθηση, δηλαδή η ικανότητα του κάθε ατόμου να ετεροπροσδιορίζεται, να τοποθετείται συναισθηματικά και γνωστικά στη «θέση» του άλλου, να αποδέχεται τις προσδοκίες του «έτερου» και η αποδοχή αυτή να αντανακλάται στη συμπεριφορά του.
- Η αλληλεγγύη στον συνάνθρωπο, για την εξάλειψη της ανισότητας και της αδικίας.
- Ο σεβασμός στην πολιτισμική ετερότητα, ο οποίος αποκτά υπόσταση μέσα από την αλληλεπίδραση των ατόμων με τους πολιτισμούς των άλλων, αλλά και της συμμετοχής τους στον δικό τους.
- Η εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης και απαλλαγή από εθνικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, ώστε αφού, κατά τη δημιουργία σχέσεων με πραγματικό χαρακτήρα επικοινωνίας, αποδεσμευτούν από κάθε τροχοπέδη, να επικοινωνήσουν ουσιαστικά άτομα διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης.

Όπως είναι φυσικό και η Ευρωπαϊκή Ένωση των κυρίαρχων κρατών, με τους αρμόδιους φορείς, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, αναγνωρίζει τη μορφή αυτή της εκπαίδευσης, θέτοντας τέσσερα προαπαιτούμενα στοιχεία, τα οποία διασφαλίζουν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση:

- Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός της πολυπολιτισμικότητας των σύγχρονων κοινωνιών, ένα γεγονός που διευρύνεται με την πάροδο του χρόνου.
- Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε πολιτισμού πρέπει να γίνονται αποδεκτά και σεβαστά, ως έχουν, από όλους τους ευρωπαϊούς πολίτες.
- Το πολυπολιτισμικό περιβάλλον αποτελεί εν δυνάμει προνόμιο για μια κοινωνία και γι' αυτό χρειάζεται η εξασφάλιση όλων των κουλτούρων.
- Η αξιοποίηση αυτού του πολυπολιτισμικού προνομίου μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από τη διασφάλιση της αλληλεπίδρασης των κουλτούρων μεταξύ τους. Αυτό δε σημαίνει όμως την υπερίσχυση μιας μοναδικής κουλτούρας, αλλά αντίθετα τη συνεργασία μεταξύ τους.

Αυτή η δυναμική κατάσταση μπορεί να οδηγήσει τις κοινωνίες στη μετάβαση από το πολυπολιτισμικό στο διαπολιτισμικό μοντέλο (Μάρκου, 1996).

Από όσα μέχρι τώρα αναφέρθηκαν μπορούμε να πούμε ότι η διαπολιτισμικότητα βασίζεται σε τρεις θεμελιώδεις αξίες, οι οποίες εφαρμόζονται στο σύνολο των μελών μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, χωρίς καμία διάκριση:

- Στην αξία της, χωρίς καμία εξαίρεση, ισοτιμίας των πολιτισμών
- Στην αξία της ισότιμης προσφοράς του μορφωτικού κεφαλαίου στα άτομα με διαφορετικό πολιτισμό
- Στην αξία της παροχής ίσων ευκαιριών προς όλους, ανεξαρτήτως των οποιωνδήποτε διαφορών από τη δεσπόζουσα ομάδα.

Η διαπολιτισμική προσέγγιση επομένως, θεωρείται ότι συμβάλλει στην πολιτισμική εξέλιξη, καθώς είναι έννοια που αντιβαίνει τη στασιμότητα, διευκολύνοντας μέσα στην τάξη, την ουδετεροποίηση μεταξύ των πολιτισμών και προωθώντας την αντικειμενική θεώρησή τους (Κάτσικας, Πολίτου, 2005). Στόχος της διαπολιτισμικής προσέγγισης είναι η μεταστροφή του σχολείου και, μέσα από αυτό, της κοινωνίας, ώστε να έχουν όλοι τη δυνατότητα να εκφράζονται σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο μέσα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κουλτούρας τους, ενώ παράλληλα μέσω της αλληλεπίδρασης να την εμπλουτίζουν και να την εξελίσσουν.

Αν θέλαμε, επομένως, να δώσουμε κάποιον ορισμό της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτόν της Ray von Almen ότι «Η διαπολιτισμική εκπαίδευση μπορεί να ορισθεί ως πρόγραμμα ισότιμης αλληλεπίδρασης πολιτισμών με στόχο την υπέρβαση των ορίων τους και τη συγκρότηση μιας υπερπολιτισμικής ταυτότητας».

Ωστόσο, η ακριβής περιγραφή της διαπολιτισμικής άποψης είναι πολύ δύσκολη (Γκόβαρης, 2004). Όλα όσα αναφέραμε προηγουμένως συνεπάγονται την αποδοχή από τη χώρα υποδοχής της κουλτούρας που φέρουν οι μετανάστες και τη διαμόρφωση μιας νέας πολιτισμικής πραγματικότητας. Η πραγματικότητα αυτή επιβάλλει τον επαναπροσδιορισμό των μέτρων αξιολόγησης του κοινωνικού και εθνικού προσδιορισμού, έτσι ώστε να οδηγηθεί η κοινωνία σε διεύρυνση των όρων του πολιτισμού και της εκπαίδευσης. Ο Δαμανάκης (1997) υποστηρίζει, γι' αυτό, ότι το σχολείο οφείλει να αναγνωρίζει πολιτισμικά χαρακτηριστικά των μαθητών του, όπως αίφνης η γλώσσα. Έτσι τίθεται το διαφορετικό μπροστά στα μάτια όλων,

αποφεύγεται η περιθωριοποίησή του και απομακρύνεται ο κίνδυνος στιγματοποίησης της ομάδας που αυτό εκπροσωπεί. Με τον τρόπο αυτό το σχολείο θα συμβάλει στην καλύτερη κοινωνική ένταξη ατόμων με το χαρακτηριστικό της διαφορετικής κουλτούρας. Το σχολείο, λοιπόν, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη και τους άλλους πολιτισμούς με τη διαδικασία της διαπολιτισμικής θεώρησης του αναλυτικού προγράμματος, μια διαδικασία αλληλεπίδρασης, ένας ανοιχτός διάλογος πολιτισμών (Δαμανάκης, 1997), η παροχή της δυνατότητας σε όλους τους μαθητές να συνεργάζονται σε έναν κοινό στόχο, παραβλέποντας τις διαφορές τους (Banks, 1997).

Φορέας της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι ο εκπαιδευτικός, ο οποίος πρέπει να είναι σε θέση να κατανοεί τη συμπεριφορά των μαθητών του, μόνο αν γνωρίζει το περιβάλλον προέλευσής τους (Γιαννακάκη, 1997). Ένας εκπαιδευτικός, ο οποίος θα προωθεί τη συνεργασία με την επαφή των διαφορετικών πολιτισμών, ώστε να ξεπεραστούν προκαταλήψεις και στερεότυπες αντιλήψεις. Με την αλλαγή της στάσης των εκπαιδευτικών και την ενίσχυση της προσπάθειας, ώστε οι μαθητές να μάθουν να προτιμούν τη δίκαιη και δημοκρατική κοινωνία (Banks, 2003), μπορεί να επιτευχθεί η αναδιάρθρωση και ο εκδημοκρατισμός του σχολείου.

Σύμφωνα, λοιπόν με τις παραπάνω αρχές, το διαπολιτισμικό μοντέλο εκπαίδευσης θέτει τις βάσεις για ένα σχολείο, για μια παιδεία, γενικότερα, που απαλλαγμένη από τα βάρη στερεοτύπων και προκαταλήψεων, στοχεύει στη διαμόρφωση συνείδησης επικοινωνίας στο μαθητικό πληθυσμό. Μια εκπαίδευση η οποία αντιμετωπίζει τις δυσκολίες που συναντούν οι αλλοδαποί μαθητές κατά την επαφή τους με μια διαφορετική κουλτούρα και νοοτροπία και προσφέρει ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες τόσο σε σχολικό, όσο και αργότερα σε επίπεδο κοινωνίας, τόσο στους αλλοδαπούς, όσο και στους αυτόχθονες μαθητές (Γεωργογιάννης, 2008).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Banks, J. (1997). *Educating citizens in a multicultural society*. New York: Teacher College Press.

Banks, J. (2003). *Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives*. San Francisco: Jossey-Bass/Wiley.

Banks, J. & McGee, C. (Eds) (2009). *Multicultural Education: Issues and Perspectives*. Needham Heights, USA: Wiley.

- Γεωργογιάννης, Π. (2006). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Πάτρα.
- Γεωργογιάννης, Π. (2008). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Βηματισμοί για αλλαγή στην εκπαίδευση*. 7.
- Γιαννακάκη, Π. (1997). *Ο εκπαιδευτικός διαμεσολαβητής. Οι σχέσεις του στο σχολείο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Αθήνα: Βασδέκη.
- Γκόβαρης, Χ. (2004). *Εισαγωγή στην διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Δαμανάκης, Μ. (1997). *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και των αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα- η διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κάτσικας, Χ. & Πολίτου, Ε. (2005). *Εκτός «τάξης» το «διαφορετικό»; Τσιγγάνοι, μειονοτικοί, παλιννοστούντες και αλλοδαποί στην ελληνική εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μάρκου, Γ. (1995). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία*. 1.
- Μάρκου, Γ. (1996). *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση- επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ Γενική Γραμματεία λαϊκής επιμόρφωσης